

โรงเรียนนายทหารอากาศอาวุโส
กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

หลักสูตรนายทหารอากาศอาวุโส รุ่นที่ ๗๙ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๕
หมวดวิชาที่ ๑ รหัสวิชา นอส.๑๑๑๑ ปฏิบัติการเขียนเอกสารวิชาการ

เรียน น.ท.หญิง ผศ.หญิงทิพย์ ตันตเทศ

โดย น.ท.สันติ เคียนทอง

หมายเลข ๔๙ สัมนานที่ ๔

วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๕

รายงาน

การเขียนเอกสารวิชาการ

เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงศาสตร์แห่งการพัฒนา

โดย

นาวาอากาศโท สันติ เคียนทอง

หมายเลข ๔๙ สัมมนาที่ ๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หมวดวิชาที่ ๑ การบังคับบัญชาและการบริหาร

หลักสูตรนายทหารอากาศอาวุโส รุ่นที่ ๗๙

โรงเรียนนายทหารอากาศอาวุโส กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

ปการศึกษา ๒๕๖๕

เศรษฐกิจพอเพียงศาสตร์แห่งการพัฒนา

บทคัดย่อ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนามนุษย์ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มาจากกระแสพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีแนวคิดให้ประชาชนชาวไทยมีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีโดยอาศัยความรอบรู้ และต้องมีคุณธรรม กำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ซึ่งมีแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งศึกษาการ ลงทุนในคน ให้กลายเป็นทุนมนุษย์ที่สามารถผลิตสินค้าและบริการได้เพิ่มขึ้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังลงทุนพัฒนาคน เพื่อเพิ่มทุนทาง สังคม งานวิจัยของกันตยา มานะกุล (๒๕๕๐) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีคะแนนจากการทำแบบทดสอบด้านการอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ด้านการกินอาหารถูกต้องครบถ้วนและด้านครอบครัวมีความอบอุ่น เพิ่มขึ้นร้อยละ ๘๑ ร้อยละ ๗๗.๙ และร้อยละ ๗๙.๔ ตามลำดับ กล่าวได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นศาสตร์แห่งการพัฒนามนุษย์อย่างแท้จริง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพระราชดำรัสตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๑๗ ที่พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ครั้งเมื่อเกิด วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ ปรัชญาดังกล่าวได้รับความสนใจและถูกนำมาใช้เป็นนโยบายระดับชาติซึ่งพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ระหว่างปีพ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๒ พระองค์ได้ทรงเสนอแนะทางออกของ ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ โดยใช้ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท ของธุรกิจเอกชนกับปัญหาวิกฤติการณ์เศรษฐกิจว่า ภาคธุรกิจมีการใช้จ่ายเกินตัว ต้องพึ่งเงินลงทุนจากต่างประเทศ ตัดสินใจทางธุรกิจโดยขาดการประมาณตนและแสดงให้เห็นว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้ประกอบการทุกระดับเพื่อแก้ไขปัญหา เหล่านี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขาวิชามาร่วมกัน ประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และเรียบเรียงขึ้นเป็น “ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไข และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนทั่วไป ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และ ปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับ ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอ ประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจาก การเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความ รอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และ ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่ เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่ง แวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่ง ชาติ ได้รวบรวมและสรุปแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. กรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิต ดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และ เป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่ง เน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืน ของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนบนทาง สายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

๓.๑ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีไม่น้อย เกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๓.๒ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับ ระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดย พิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๓.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวหมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อม กับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔. เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

๔.๑ เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับ วิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำ ความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการ วางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๔.๒ เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความ อุดม มี ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๕. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

วิธีการพัฒนาคนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการพัฒนาชีวิตโดยเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ตามขั้นตอน ต่อไปนี้

๑. จับประเด็นปัญหา/ค้นหาความต้องการของตนเอง ว่า มีปัญหาอะไร และอะไรเป็นสาเหตุ มีความต้องการอะไร มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างไร เช่น ต้องการมีชีวิตที่มีอนาคต ก้าวหน้า ความเป็นอิสระ มีเวลาเพื่อครอบครัวและสังคม มี ทรัพย์สินเพียงพอ มีความสุข หลุดพ้นจากความยากลำบาก เป็นต้น

๒. วิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้รู้ สถานภาพ รู้สาเหตุของปัญหา รู้ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รู้ผล กระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๑ ศักยภาพของตนเอง เช่น ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ (ทักษะ) ชื่อเสียง ประสบการณ์ความมั่นคง ความก้าวหน้า สภาพทางการเงิน การสร้างรายได้การใช้จ่าย การออม คุณธรรมและศีลธรรม เป็นต้น

๒.๒ ศักยภาพของครอบครัว เช่น วิธีการดำรงชีวิต ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ความเชื่อ ทศนคติค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว ฐานะทางสังคม ฐานะทางการเงินที่เป็นทรัพย์สินและหนี้สินของครัวเรือน รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน

๓. วางแผนการพัฒนากิจการดำเนินชีวิต มีหลักการ คือ กำหนดสิ่งที่ตั้งใจปฏิบัติหรือทำเป็นแผนปฏิบัติให้ สอดคล้อง “พอเพียง” กับการแก้ปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่เผชิญก่อนกำหนดเป้าหมายของการปฏิบัติให้พอเหมาะกับศักยภาพที่มีอยู่กำหนดขอบเขตและกรอบเวลาของสิ่งที่ตั้งใจ ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สามารถวัดผลสัมฤทธิ์ได้ จากหลักการข้างต้นมีวิธีการปฏิบัติดังนี้

๓.๑ พัฒนาตนเอง ให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่อง(ใฝ่เรียนรู้) สร้าง วินัยกับตนเอง โดยเฉพาะวินัยทางการเงิน

๓.๒ สร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้ามุ่งมั่นในเป้าหมายชีวิต หมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบโดยใช้ความรู้ (ที่รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และครอบครัว

๓.๓ หมั่นบริหารจิตใจให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต รักษาดี เสียสละ สามัคคีเที่ยงธรรม ศีลธรรม

๓.๔ ควบคุมจิตใจให้ตนเอง ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม สร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรือง

๓.๕ พัฒนาจิตใจ ให้ลด ละ เลิก อบายมุข กิเลส ตัณหา ความโกรธ ความหลง

๓.๖ เสริมสร้างและฟื้นฟูความรู้และคุณธรรมของตนเองและ ครอบครัว เช่น เข้าร่วมการฝึกอบรม ฝึกทักษะ ในวิชาการต่างๆ หรือวิชาชีพ หมั่นตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ

๓.๗ ปรับทัศนคติในเชิงบวก และมีความเป็นไปไม่ได้ นอกจากนี้วิธีการปฏิบัติตนเพื่อไปสู่เป้าหมายให้เกิด คุณลักษณะตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๓ คุณลักษณะ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวมี หลักปฏิบัติดังนี้

๓.๗.๑ รู้จักใช้อย่างพอประมาณ การจะทำอะไรต้องดูศักยภาพ ของตัวเองก่อนว่า จะเป็นอย่างไร ไม่ใช่จะเลียนแบบคนอื่นทั้งหมด

๓.๗.๒ รู้จักใช้เหตุผลในการเลือกทางเดินอย่าตามกระแสต้อง คำนึงถึงจุดแข็งของตัวเองเป็นหลัก

๓.๗.๓ ต้องสร้างภูมิคุ้มกัน คือ รู้จักบริหารความเสี่ยงตลอด เวลาต้องคิดอะไรล่วงหน้า และต้องมีประโยชน์ไม่เพียงแต่ปัจจุบัน แต่ต้องโยงไปถึงอนาคตด้วย

๓.๗.๔ จัดบันทึก...

๓.๗.๔ จดบันทึกการปฏิบัติตามแผนและทำบัญชีรับ-จ่าย

๓.๗.๕ สรุปผลการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยพิจารณา จาก

๓.๗.๕.๑ ร่างกายมีสุขภาพ สมบูรณ์แข็งแรง

๓.๗.๕.๒ อารมณ์ต้องไม่เครียด มีเหตุมีผล มีความเชื่อมั่น มีระบบคิดเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน มีแรงจูงใจ กล้าคิดกล้าทำ ไม่ทอดถอย หรือหมดกำลังใจ เมื่อประสบปัญหาในชีวิต

๓.๗.๕.๓ ลด ละ เลิก สิ่งต่อไปนี้ได้แก่ รถป้ายแดง บัตร เครดิตโทรศัพท์มือถือ สถานเริงรมย์เหล้าบุหรี่ปริการพนัน เป็นต้น เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาชีวิตของบุคคลทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครัวเรือน ชุมชนและประเทศชาติแต่ในบทความนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญ ไปที่วิธีการพัฒนาในระดับบุคคลและระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นหน่วย ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา เริ่มจากการปฏิบัติตนเองและครอบครัวเพื่อให้ เกิดคุณลักษณะตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ๓ คุณลักษณะ และกล่าวถึงขั้นตอนของการพัฒนาตนเองและครอบครัว ซึ่งประกอบไปด้วย การจับประเด็นปัญหา วิเคราะห์ตนเองและครอบครัว วางแผนการพัฒนาคำเนินชีวิต จดบันทึกการปฏิบัติตามแผน และทำบัญชีรับจ่าย และสรุปผลการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยมีตัวชี้วัดการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นกรอบในการวัดผลการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะ เป็นการดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมาย อย่างชัดเจน

บทสรุป

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาชีวิตของบุคคลทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครัวเรือน ชุมชน และประเทศชาติโดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพลัง ของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง เพราะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปัจจัยของการพัฒนาที่เริ่มต้นจากมนุษย์เมื่อมนุษย์ได้รับ การพัฒนาแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในส่วนอื่นๆ ให้เห็น เด่นชัดมากยิ่งขึ้นและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาคน ทั้งในส่วนนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งในส่วนนามธรรมมีส่วนเชื่อมโยงทำให้เกิดปัจจัยในส่วนที่เป็นรูปธรรมได้ซึ่งกล่าวได้ว่าปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเป็นศาสตร์แห่งการพัฒนามนุษย์อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

กันตยา มานะกุล. (2550). การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านจอมจันทร์ หมู่ที่ 2 ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย (ปริญญาานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ). เกริกเกียรติพิพัฒน์เสรีธรรม. (2550). บทบาทของธุรกิจเอกชน ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง. วารสารเศรษฐศาสตร์สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2(2), 71-96.

จริยา สุพรรณ. (2548). การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการ ดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์).

ฉำรง อุดมไพจิตรกุล, สุภาพรณ สิริแพทย์พิสุทธ์และ ชลวิทย์เจียรจิตต์. (2544). เศรษฐศาสตร์พอเพียง. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

บำรุง รามศรี. (2550). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนว ทางเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารสวนดุสิต, 4(15), 182-185. ประสาร บุญเสริม. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงกับพลังการพัฒนา. จุลสารเศรษฐศาสตร์, 5(4), 12-22.

มยุรี เสือคำราม. (2546). การเปรียบเทียบประสิทธิภาพและ ระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างเกษตรกรกรรม แนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรกรรมกระแสหลัก (ปริญญาานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ).

ยุบลวรรณ ต้นเฮียรรัตน์. (2551). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดและการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนา. วารสารนักบริหาร, 28(3), 62-66. ศรีเมือง พลั่งฤทธิ์และ พรทิพย์ธีระกาญจน์. (2551). การพัฒนา คุณภาพชีวิตโดยหลักการเศรษฐกิจพอเพียง และกฎบัตร ออกตว่า ของประชาชนตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี[รายงานการวิจัย]. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สมบูรณ์ศิริสรหิรัญ. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนา ทุมนมนุษย์. วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย, 3(2), 19-27. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง และ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร (พิมพ์ครั้งที่ 3). ปทุมธานี: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ.

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2550). แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจ พอเพียง: จากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจ พอเพียง. กรุงเทพฯ: มูลนิธิวิถีสุข.

สุปรียา ควรเดชะคุปต์. (2529). เศรษฐศาสตร์การศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์คณะเศรษฐศาสตร์ และ บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุภาวดีขุนทองจันทร์. (2541). เพิ่มทุนมนุษย์ด้วย “จิตสาธารณะ”. สังคมพัฒนา, 36(4), 63-70.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปรับใช้กับตัวเองและการพัฒนาเศรษฐกิจ. วารสาร ส่งเสริมการลงทุน, 17(12), 8-12.

อนุพงษ์วาวงศ์มูล. (2542). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาว ชนบทในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริใหม่: ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์).

อัมพร วิจิตรพันธ์และ สุณิฉัตราคม. (2531). เศรษฐศาสตร์ การศึกษาและการวางแผนกำลังคน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Samuelson, P.A. (1985). Economics.NY: McGraw-Hill.

Smelser,N. J. (1963). Theory of Collective Behavior. NY: SAGE.